

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1364 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMBIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Vзаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратабай Аvezимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятлова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarining tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobir ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish	100
Musyeva Shoira Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modellashirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dildfuza Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abduxamid Abdumalikovich	
Urban farming	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	
Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdug'aniyev Abdulaziz Alisher o'g'li	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	

Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Ma'mura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
O'zbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida ba'zi mulohazalar (Qozog'iston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
O'zbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip o'g'li	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari.....	211
Xo'janova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda iste'molchilar xulq-atvoriga ta'sirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitora Shuxratjon qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini o'ziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari.....	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan.....	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bog'liq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos o'g'li	
Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmurotovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklasterlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	

Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию	
Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием	
в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turotova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической	
отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций	
коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries	
and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dिल्фуза Dilshodbekovna	
Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	

Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Iloxim Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	
Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarining investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari	618
Imomaliyeva Mohizoda, Rahmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризоевна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi.....	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada anderrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	
Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшох Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Difuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javliyev Nuriddin Bektimir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	

Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziyoyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Khoidarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish.....	902
Oblomuradov Narzullo Naimovich, Shavkatov Navruzbek Shavkatovich	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadridin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	

Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati.....	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektini sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziyoyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlari	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	

Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abduljalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана	1116
Икромовна Ханифа Одилловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarning huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimamatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari.....	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati.....	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Mexirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili.....	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish.....	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari.....	1232
Raxmanov Iloxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике.....	1242
Рафиева Зарина Хусановна	

Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production.....	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari.....	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari.....	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati.....	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi.....	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами.....	1295
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1298
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	
Внедрение цифровой трансформации высших учебных заведений.....	1302
Кучаров Абдор Сабирижанович, Абдурахмонов Абдумалик Абдурашидович, Набиева Нилуфар Наби қизи	
Mamlakatimizda masofaviy bank xizmatlarini ko'rsatuvchi tizimning rivojlanish tendensiyasi	1310
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning nazariy asoslari.....	1319
Davronov Saxobiddin Faxriddinovich	
O'zbekistonda suv zaxiralaridan foydalanishning retrospektiv tahlili	1324
Axmedov Sayfullo Normatovich	
Raqamli iqtisodiyot rivojlanishida to'lov tizimlarining o'rni	1334
Ismailov Xusanboy Mahammadqosim o'g'li, Rizayev Anvar Baxtiyorovich	
Fostering Entrepreneurship and Enhancing Women's Employment: The Uzbekistan Perspective	1338
Kholiyorova Shokhista	
Zamonaviy soliq tizimlarining amal qilish xususiyatlari	1341
Taniyev Ahmadjon Bahromovich	
Mamlakatimizda tijorat banklarini tashkil etishning huquqiy asoslari	1347
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Mamlakat iqtisodiyotining samarali rivojlanishida hayot sug'urtasining o'rni	1352
O. Jono'zoqov	
Sanoatda resurs tejamliligini ta'minlash orqali barqaror rivojlanishga erishish	1358
Ergashev Sanjarbek Sobirjon o'g'li	

MAMLAKAT IQTISODIYOTINING SAMARALI RIVOJLANISHIDA HAYOT SUG'URTASINING O'RNI

O. Jono'zoqov

Mirzo Ulug'bek nomidagi Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti, Qurilish iqtisodiyoti va menejment kafedasi tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida hayot sug'urtasining o'rni ko'rib chiqilgan, mamlakatda hayot sug'urtasini amalga oshirish tartibi va uning rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi omillar tahlil qilingan hamda hayot sug'urtasini ahamiyati rivojlanish istiqdolari yoritilgan.

Kalit so'zlar: sug'urta, hayot sug'urtasi, sug'urta tashkilotlari, uzoq muddatli sug'urta, sug'urta bozori.

Abstract: This article examines the role of life insurance in the socio-economic development of the country, analyzes the procedure for introducing life insurance in the country and the factors hindering its development, and also emphasizes the importance of life insurance and the potential for its development.

Key words: insurance, life insurance, insurance organizations, long-term insurance, insurance market.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль страхования жизни в социально-экономическом развитии страны, анализируется порядок внедрения страхования жизни в стране и факторы, сдерживающие его развитие, а также подчеркивается значение страхования жизни и потенциал его развития.

Ключевые слова: страхование, страхование жизни, страховые организации, долгосрочное страхование, страховой рынок.

KIRISH

Hozirgi vaqtda mahalliy sug'urta bozori tez va barqaror o'sish sur'atlarini namoyish etmoqda, uning sifat ko'rsatkichlari yaxshilanmoqda, sug'urta xizmatlarining yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM) ulushi barqarorlashdi, bu esa yaqin istiqbolda sug'urta kompaniyalarining ham mahalliy sug'urta bozoridagi ham xalqaro sug'urta bozorlaridagi rolini sezilarli darajada oshishidan dalolat beradi. Hayot sug'urta bozori sug'urta bozorining tashkil qiluvchi qismi sifatida fuqarolar farovonligini ta'minlash, mamlakat investitsiya salohiyatini shakllantirish va jamiyatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim moliya instituti bo'lib hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 22-yanvarda tasdiqlangan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmonida Yangi O'zbekistonni rivojlanishida sug'urta tizimi alohida o'rni borligiga ahamiyat berilgan: "...sug'urtalashning yangi mexanizmlarini amalga oshirish" maqsad sifatida ko'rsatib o'tilgan. Bundan ko'rinib turibdiki aholini ijtimoiy himoya qilishda yangi sug'urta turlarini kiritish maqsadga muvofiq.

Hozirgi zamonaviy dunyoda hayot sug'urtasi – mamlakat iqtisodiyotini samarali rivojlantirishning eng muhim va ahamiyatli elementlaridan biridir. Hayot sug'urtasi fuqarolar hayotiga xizmat qiluvchi, davlatga ijtimoiy muammolarni hal etishda ko'maklashuvchi, ichki investitsiya resurslari yetishmasligi muammolarini hal etishda ishtirok etuvchi eng muhim institutdir. Hayot sug'urtasi orqali jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy ehtiyojlarini amalga oshirish (qondirish) mumkin.

Hayotni jamg'armali sug'urtalash ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar tizimida alohida fuqarolar uchun jamg'arish usuli sifatida muhim ahamiyatga ega. Bu bizga quyidagilarga imkon beradi: sug'urtaning aholining shaxsiy jamg'armalarini tashkil etish shakli sifatidagi maxsus ijtimoiy-iqtisodiy funksiyasi haqida gapirish; keksa yoshdagi fuqarolar, nogironlar va sog'lom fuqarolarga iqtisodiy yordam ko'rsatish yukini asosan sug'urtalovchilar zimmasiga yuklash. Nafaqa sug'urtasi fuqarolarga davlat nafaqasi to'lovlariga bog'liq bo'lmagan qo'shimcha

daromad olish imkonini beradi, nafaqat keksalik bo'yicha nafaqa, balki nogironlik nafaqasini ham; fuqarolarning ijtimoiy ta'minoti uchun davlat xarajatlarini kamaytirish orqali budjetning xarajatlar qismidagi yuklamani kamaytiradi, va davlat aholining eng kam ta'minlangan qatlamini himoya qilishga e'tiborini qaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shunday qilib, u aholining sug'urta himoyasini tashkil etish shakllaridan biri bo'lib, mamlakatda fuqarolarning hayoti, sog'lig'i va mehnat qobiliyati bilan bog'liq bo'lgan, turmush darajasining pasayishiga va qo'shimcha xarajatlarga olib keladigan turli xil hodisalar ro'y berishida ta'minlashning yaxlit, eng mukammal tizimini tashkil etishga yordam beradi.

Bundan tashqari, hayot sug'urtasi kompaniyalarining o'ziga xos mexanizmi, ya'ni zahiralarni uzoq muddatli investitsiyalash tufayli hayotni sug'urtalash iqtisodiyotning katalizatori, ichki milliy investitsiyalarning asosiy manbalaridan biridir. Shu sababli, hayot sug'urtasi bilan shug'ullanuvchi kompaniyalar asosiy institutsional investorlar qatoriga kiradi. Sug'urta kompaniyalarining investitsion faoliyati sug'urtalovchilarning jamg'arilgan mablag'lari harakatini (aylanmasini) faollashtiradi va inflyatsiya jarayonlari dinamikasini pasaytirgan holda, iqtisodiyotga barqarorlashtiruvchi ta'sir ko'rsatadi. Bu ikki hodisa o'zaro bog'liq bo'lib, jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga multiplikativ samara beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Hayot sug'urtasining mohiyati va mazmunini o'rganish muammosiga ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar e'tibor qaraganlar, ular orasida N. B. Grishenko, V. S. Goxman, A. P. Arxipov, A. S. Adonina, N. G. Adamchuk, E. K. Turbina, A. Lelchuk va boshqalarni ko'rsatish mumkin. Masalan, N. B. Grishchenko, A. P. Arxipov va A. S. Adoninlar tomonidan hayot sug'urtasiga quyidagicha ta'rif beriladi: "hayot sug'urtasi deganda, odatda, sug'urtalovchi tomonidan sug'urtalanuvchining yoki sug'urtalangan shaxsning vafot etgani yoki uning ma'lum bir muddatgacha yashaganligi holatida sug'urta mukofotlarini to'lash evaziga sug'urtalanuvchiga yoki u tomonidan ko'rsatilgan uchinchi shaxslarga (naf oluvchilar) ma'lum miqdordagi pulni (sug'urta summasini) to'lash kafolatini taqdim etilishi tushuniladi. Bunda, sug'urtalanadigan xavf deganda, muayyan shaxsning (sug'urtalanuvchining yoki sug'urtalangan shaxsning) umr ko'rish davomiyligining o'rtacha qiymatidan tasodifiy og'ishi (chetlanishi) tushuniladi. Xavf bo'lib o'limning o'zi emas, balki uning sodir bo'lish vaqti hisoblanadi".

Shu bilan birga, zamonaviy dunyoda mehnat qobiliyatining yo'qotilishi va buning oqibatida qo'shimcha ta'minotga zaruriyatning paydo bo'lishi ham hayotni sug'urtalashga qabul qilinadigan xavflardan biridir. Shu munosabat bilan hayotni sug'urtalashni tariflashda ba'zi olimlar nafaqat insonning umr ko'rish davomiyligiga va o'lim xavfiga va qolgan umriga, balki jismoniy qobiliyat darajasiga, shu jumladan mehnatga layoqatligiga, shu jumladan mehnat qobiliyatining yo'qotilishiga ham asoslanadilar.

Masalan, S. V. Yermasov va N. B. Yermasova hayot sug'urtasining mohiyatini uning foydaliligi va fuqarolarning manfaatlari nuqtayi nazaridan ko'rib chiqadilar: "Hayot sug'urtasining xususiyatlari sug'urtalangan voqealar deb ataladigan salbiy va qulay oqibatlarga olib keladigan tasodifiy hodisalar yuz berganda odamlar uchun maqbul daromad, hayot darajasi va sifatini ta'minlashdan iborat. Shu munosabat bilan hayot sug'urtasi - bu sug'urta turi bo'lib, u orqali fuqarolarning shaxsiy va oilaviy daromadlari yoki ular tomonidan erishilgan farovonligini mustahkamlash uchun sug'urtaviy himoyasi ta'minlanadi. Agar bu maqsadni fuqarolar manfaatlari nuqtayi nazaridan ko'rib chiqilsa, u turmush darajasini pasaytiradigan kutilmagan, xavfli, tasodifiy hodisalardan turli daromad manbalari bilan bog'liq mulkiy manfaatlarni himoya qilishni ifodalaydi".

ASOSIY QISM

Mamlakatda sug'urtaning rivojlanish darajasi va aholining sug'urta muassasalariga bo'lgan ishonchi darajasi hayotni sug'urtalash bozorini rivojlantirishning eng muhim omillari hisoblanadi. Bozorda sug'urta xizmatlarini tashkil etish va ko'rsatishning yuqori sifatli jarayonini ta'minlashga qodir bo'lgan aktuar va boshqa tashkilotlar hamda mutaxassislarning mavjudligi jarayonning uzluksizligini ta'minlashga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Mamlakat moliya bozorining rivojlanish darajasi sug'urta bozori, va ayniqsa, hayot sug'urtasi bozorining rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Sug'urta kompaniyasining boshqaruv ta'siri yo'naltirilgan tashqi muhitning muhim tarkibiy qismi bu moliya bozorida raqobat bo'lib, u aholi o'rtasida hayotni sug'urtalashga bozor talabining holatiga bevosita ta'sir qiladi. Hayot sug'urtasi bo'yicha kompaniyalar sug'urta bozori uchun kurashda nafaqat boshqa sug'urtachilar, balki moliya va bank institutlari tomonidan ham qattiq raqobatni boshdan kechirmoqda.

Sug'urta xizmatlariga bo'lgan bozor talabi tashqi muhitning asosiy elementlaridan biridir: unga sug'urtalovchining bozor tijorat faoliyatining asosiy harakatlari qaratilgan. Sug'urta xizmatlariga bo'lgan bozor talabi iqtisodiy va gumanitar jihatlariga ega. Shveysariyaning Swiss Re qayta sug'urta kompaniyasining tadqiqot ma'lumotlariga ko'ra, sug'urtaga bo'lgan talabga ta'sir qiluvchi quyidagi omillar mavjud:

Umumiy • iqtisodiy rivojlanish; • aholi farovnligi va daromadlarni taqsimlash usullari; • din va madaniyat; • ta'lim darajasi; • mulkiy huquqlarga rioya qilish va qonuniylikka ishonch;	omillar: • taklif qilingan mahsulotlar; • savdo kanallari; • xavf haqida anglash va xabardorlik; • sug'urta qonun hujjatlari; • sug'urtaga ishonch.
Hayotni sug'urtalashga bo'lgan talabga ta'sir qiluvchi omillar: • iqtisodiy barqarorlik (inflyatsiya darajasi; valyuta barqarorligi); • jamg'armalar bo'yicha foiz stavkalari; • demografik ko'rsatkichlar; • soliq imtiyozlari; • nafaqa tizimi.	Umumiy sug'urta turlariga bo'lgan talabga ta'sir qiluvchi omillar: • majburiy sug'urta; • tabiiy ofatlarning ta'sir darajasi; • sog'liqni sug'urtalash tizimi va ish beruvchining javobgarligini sug'urta qilish; • da'volarni tez va sifatli ko'rib chiqish va to'lovlar darajasi.

Xorijiy davlarida sug'urta kompaniyalariga pul mablag'larini joylashtirgan aholi ulushi bank tuzilmalari xizmatlaridan foydalanuvchi aholi ulushiga nisbatan ancha yuqori. Uzoq muddatli hayotni sug'urtalash AQSh, Yaponiya, Buyuk Britaniya, Germaniya va boshqa rivojlangan mamlakatlarda hattoki millatning qurilishi deb ham ataladi. O'zbekiston Respublikasi uchun hayot sug'urtasini rivojlantirish nihoyatda muhim, biroq bu jarayon ko'plab cheklovchi omillarning mavjudligi to'sqinlik qilganligi sababli sekin amalga oshirilmoqda.

Ushbu tadqiqot doirasida biz quyidagi omillarni batafsilroq o'rganishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

Birinchidan, hayot sug'urtasi o'z ma'nosiga ko'ra uzoq muddatli sug'urta turi bo'lib, polislarining amal qilish muddati 10-20 yil va undan ko'proq muddatga qo'llaniladi. Rivojlanayotgan iqtisodiyot sharoitida uzoq muddatli investitsiyalar aholi uchun qiziqish uyg'otmaydi. Bundan tashqari, aholida uzoq muddatli investitsiyalarga ishonchsizlik bilan qarash saqlanib qolmoqda. Jismoniy shaxslarning kayfiyatidagi burilish nuqtasi, odatda, asosiy barqaror daromad manbai ish haqi bo'lgan o'rta statistik mijozning konservatizmi tufayli bir necha yillik barqarorlashuvdan so'ng sodir bo'ladi.

Ikkinchidan, hayotni uzoq muddatli sug'urta qilish sug'urta tashkilotlarining moliyaviy holati va barqarorligiga jiddiy talablar qo'yadi, chunki u sug'urta mukofotlarini (haqlarini) kapitallashtirish jarayoniga asoslanadi. Umumiy beqarorlik va moliyaviy inqirozlar ehtimoli sharoitida sug'urtalovchilar uzoq muddatli istiqbol uchun kafolatlar bera olmaydilar. Aholining ularga, qolaversa, boshqa moliya institutlariga ham bo'lgan ishonchi aniq yetarli emas. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda mablag'larning saqlanishini kafolatlash masalasi juda muhim bo'lib qolmoqda. Bu, ayniqsa, hayotni uzoq muddatli sug'urtalash turlariga tegishli, chunki uzoq muddatli hayotni sug'urtalash – bu aholi jamg'armalarini uzoq muddatli investitsiyalarga aylantirish (transformatsiyalash) mexanizmidir.

Uchinchidan, barcha mamlakatlarda hayot sug'urtasi asosan daromadlari xarajatlaridan ma'lum darajada yuqori bo'lgan, ularning bir qismini o'z merosxo'rlari uchun jamg'arishni yoki qo'shimcha daromad olish uchun investitsiya qilishni xohlaydigan aholining o'rta qatlamlari uchun mo'ljallangan. Hayot sug'urtasining uzoq muddatli turlariga bo'lgan ehtiyoj istalgan turmush darajasiga erishilganda va odamlar o'z farovonligini himoya qilish va saqlash haqida o'ylay boshlaganlarida paydo bo'ladi. Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu o'tish har bir oila a'zosi uchun oyiga kamida 300 AQSh dollari daromad darajasiga to'g'ri keladi. Aynan shu daromad darajasidan sug'urta xizmatlari iste'molining keskin o'sishi boshlanadi. Binobarin, uzoq muddatli hayotni sug'urtalashga bo'lgan talabning asosiy cheklovchisi umumiy aholi daromadlari darajasining pastligidir. Ijobiy demografik balansda O'zbekiston Respublikasi va ilg'or mamlakatlar o'rtasidagi turmush darajasidagi tafovut ahamiyatli bo'lmagan tarzda qisqaradi. Mamlakatimiz aholining turli guruhlar va qatlamlari o'rtasida daromadlarning notekis taqsimlanishi sabab bo'lib qolmoqda.

To'rtinchidan, hayotni sug'urtalashning jamg'arish va to'plash funksiyasi rivojlangan investitsiya bozori mavjud bo'lgandagina amalga oshirilishi mumkin. O'zbekistonda bunday bozor shakllanish bosqichida bo'lib, hayotni sug'urtalash sohasida faoliyat yurituvchi sug'urtalovchilarga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlar deyarli yo'q.

Shuningdek, milliy sug'urta tizimini rivojlantirishning ustuvor vazifalari qatoriga mamlakatimizda sug'urtalovchilarning mablag'larini hayotni sug'urtalash sohalariga investitsiyalash yo'nalishlarini kengaytirishni ta'minlovchi qulay investitsiya muhitini yaratish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirishni ko'zda tutuvchi investitsiya siyosatini takomillashtirish kiradi. Hayotni sug'urtalashning uzoq muddatli turlari iqtisodiy

sodiyotning investitsiya resurslari manbaiga, aholini ijtimoiy himoya qilishning samarali mexanizmiga aylanishi kerak. Buning uchun sug'urta faoliyatini tartibga solish va nazorat qilish bo'yicha maxsus vakolatli davlat organi sug'urta turlari va shartnomalar muddatini hisobga olgan holda sug'urta tashkilotlarining moliyaviy mablag'larini investitsiya qilish yo'nalishlarini muvofiqlashtirishi, ularning investitsiyalari uchun standartlarni belgilashi, shuningdek uzoq muddatli investitsiyalarni rag'batlantirishi kerak. Hayotni sug'urtalashning uzoq muddatli turlaridan olingan mablag'larni joylashtirish tartibi ularni investitsiya qilish bilan bog'liq xavflarni minimallashtirishi kerak.

Sug'urta bozorining normal faoliyat ko'rsatishi uchun sug'urtaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga qaratilgan iqtisodiy normativlarni (me'yorlarni) qat'iylik bilan ishlab chiqish va joriy etish zarur. Ular xavflarni baholashni hisobga olgan holda o'z kapitali miqdori va aktivlar miqdori o'rtasidagi oxirgi nisbatni; aktivlarning majburiyatlardan eng kam darajada oshib ketishi darajasini (to'lov qobiliyati marjasi); sug'urta majburiyatlarini bajarish uchun yetarli bo'lgan sug'urta zaxiralari darajasini; balans likvidligi ko'rsatkichlarini; alohida xavf uchun eng yuqori darada javobgarlikni aniq belgilashlari kerak.

Hayotni sug'urtalashning uzoq muddatli turlarini rivojlantirishning muhim sharti bo'lib hayotni sug'urtalash sohasining kapitallashuvi darajasini oshirish hisoblanadi. Jamg'armali hayotni sug'urtalashning ahamiyati va sug'urtalovchilarning majburiyatlari bo'yicha kafolatlar tizimini yaratish zarurligini hisobga olgan holda, hayotni sug'urtalashning uzoq muddatli turlari bilan shug'ullanuvchi sug'urta kompaniyalari pulini yoki assotsiatsiyasini shakllantirish barqarorlikni sezilarli darajada mustahkamlashi mumkin. Bunday tashkillashtirish bozor ishtirokchilariga sug'urta biznesining ushbu turini rivojlantirishga birgalikdagi yondashuvlarni ishlab chiqish va davlat organlari bilan munosabatlarda yagona pozitsiyani shakllantirish imkonini bergan bo'lardi.

Tarixan shunday bo'lganki, jismoniy shaxslar bilan faoliyat yuritishga yo'naltirilgan sug'urta kompaniyalari agentlik tarmog'iga ega bo'lishlari kerak, sug'urta mahsulotlarini sotish hajmi uning mutaxassislarining professionallik darajasiga bevosita bog'liqdir. Agentlik tarmoqlarining o'zi juda qimmat loyiha bo'lib, infratuzilmani moliyalashtirish va ko'p sonli menejerlarni talab qiladi. Hozirgi iqtisodiy vaziyatda hayotni sug'urtalash bo'yicha bunday loyihalarni qo'llab-quvvatlashga tayyor bo'lgan kompaniyalar unchalik ko'p emas. Keng agentlik tarmog'ini yaratish xodimlarni ishga olish, o'qitish, savdo bo'yicha seminarlar va treninglar o'tkazish uchun katta mablag' talab qiladi.

Hayotni sug'urtalash sohasidagi mavjud sug'urta agentlarining ish sifati yanada yaxshilanishni talab qiladi. Sug'urta agentlari mijozga barcha kerakli ma'lumotlarni taqdim etmaydi. Ko'pincha mijoz qanday mahsulotni sotib olgani haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lmaydi. Bunda, birinchi yil komissiya mukofitini (haqini) olgan sug'urta agenti kelajakda mijoz bilan ishlamaydi. Albatta, kompaniyalar barcha kerakli maslahat va yordamni taqdim etadilar, ammo bu mijoz uchun qo'shimcha xarajatlar va ma'lum noqulayliklarni keltirib chiqaradi. Ko'pgina sug'urta agentlarining bunday yondashuvi bozorda salbiy iz qoldiradi va sug'urta kompaniyasining obro'siga sezilarli darajada putur yetkazadi, shundan so'ng mijoz bilan ishlash juda qiyin bo'lib qoladi.

Sug'urta mahsulotini sotish hajmiga kompaniyaning taniqli brendga egaligi, potensial sug'urtalovchilarning maqsadli guruhi talablarini hisobga olgan holda ommaviy axborot vositalarida, televideniya keng reklama va axborot kampaniyasini o'tkazish sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, tarmoqlangan savdo tarmog'ini yaratish – bu uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, yaxshi yo'lga qo'yilgan agentlik tarmog'iga ega bo'lmagan sug'urta kompaniyasi qimmatli vaqtini yo'qotishi mumkin, bu esa raqobatchilar tomonidan mijozlar bazasini kengaytirish va sug'urta mahsulotlarini bozorga chiqarish uchun foydali tarzda sarflanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sug'urtalovchilar uchun mahalliy investitsiya vositalari to'plamining juda past investitsiyaviy jozibadorligini va tanlovning cheklanganligini tan olish kerak, bu o'z-o'zidan nafaqat umumiy sug'urta va xususan, hayotni sug'urtalash, balki ko'p jihatdan butun mahalliy iqtisodiyotning holatini oldindan belgilab beradi. Ushbu vaziyatning asosiy sabablari quyidagilar hisoblanadi:

- istiqbolli strategiyaning xamon ishlab yaiqish jarayonidaligi;
- u yoki bu biznes, ayniqsa, ishlab chiqarish sohasida, qiymatini baholash uchun rivojlangan fond bozorining yo'qligi;
- hayotni uzoq muddatli sug'urtalashni rivojlantirish va kafolat mexanizmlarini yaratish qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ishlab chiqilmaganligi;
- aktivlarni professional boshqarish bo'yicha ishonchli investitsiya kompaniyalari, ishonch bildiruvchi va boshqa shunga o'xshash fondlarning (jamg'armalarning) mavjud emasligi;
- mahalliy sug'urta kompaniyalari zahiralari miqdorining kamligi; sug'urtalovchilarning bozor vaziyatini baholash uchun yetarli tajribaga ega emasligi va boshqalar.

Mahalliy sug'urta bozorini faqat hayotni ixtiyoriy ravishda sug'urtalash keng miq'yosda qo'llangandagina tashkil etilgan va rivojlangan deb hisoblash mumkin, uning rivojlanishi, boshqa sug'urta turlari kabi, bizning fikrimizcha, quyidagi rag'batlantirishlarning mavjudligini taqozo etadi:

- hayotni sug'urtalashga ixtisoslashgan sug'urta kompaniyalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni nazarda tutuvchi puxta o'ylangan siyosatining mavjudligi;
- jamiyat tomonidan hayotni sug'urtalashga bo'lgan ishonchini qayta tiklash va hayotni sug'urtalash bozorining barcha ishtirokchilarining mavqeini konsolidatsiyalash uchun sharoit yaratish.

O'zbekistonda hayotni sug'urtalashni rivojlantirishni rag'batlantirish uchun quyidagilar nazarda tutilgan yo'l xaritasi ishlab chiqilishi zarur:

- sug'urtalovchilar tomonidan taqdim etiladigan ixtiyoriy sug'urta xizmatlari turlarini kengaytirish va sug'urtalovchilar tomonidan shaxsiy sug'urta, hayotni sug'urtalash bo'yicha keng turdagi mahsulotlar qatorini, shu jumladan sug'urtalovchilar tomonidan olingan mablag'larni investitsiya qilishning turli sohalarini nazarda tutuvchi mahsulotlarni yaratish uchun huquqiy asosni ta'minlash;
- sug'urta xizmatlarini, shu jumladan sug'urtaning ayrim turlari bo'yicha sug'urta xizmatlarini elektron sotish usullarini kengaytirishni me'yoriy-huquqiy jihatdan ta'minlash, sug'urta shartnomalarini elektron hujjat shaklida tuzishda sug'urtalovchilar uchun majburiy qoidalarni, elektron polisning qog'ozdagi sug'urta polisiga tengligini tan olish shartlarini belgilash;
- fuqarolar va yuridik shaxslarni hayotni uzoq muddatli sug'urta qilish shartnomalarini tuzishga rag'batlantirish shakllari va usullarini belgilash (soliq solish tamoyillarini o'zgartirish, kam ta'minlangan fuqarolar uchun xaqlarni subsidiyalash va boshqa sohalar).

Hayotni sug'urtalashni rivojlantirish uchun eng muhim rag'batlantirish - bu sug'urta turiga davlat ehtiyojining mavjudligi hisoblanadi. Aholi ehtiyojlarini shakllantirish jamiyat tomonidan hayotni sug'urtalashga ishonch mavjud bo'lgandagina amalga oshirilishi mumkin. Mutaxassislarining fikricha, mamlakatimizda hayotni sug'urtalashning an'anaviy turlarini rivojlantirish yo'lidagi asosiy to'siq axborotning kamligi va aholining sug'urta mahsulotlariga bo'lgan ishonchining pastligidir. Aholi ham, mahalliy tadbirkorlar ham sug'urtaviy himoyani sotib olish zarurligini anglashi, o'z yaqinlarining hayoti va sog'lig'ini, shuningdek, moddiy farovonligini asrash uchun uning mas'uliyati me'yorlarini tushunishi kerak.

Taklif etilayotgan hayotni sug'urtalash xizmatlari ko'lamining kengligi aholining xabardorligi va kundalik hayotda ushbu xizmatlarga bo'lgan talab darajasiga bevosita bog'liq bo'lganligi sababli, mahalliy sug'urtalovchilar aholining sug'urtaga qiziqishini oshirishga, shu jumladan ommaviy axborot vositalari orqali hayotni sug'urtalashning an'anaviy va yangi ommaviy turlari bo'yicha zarur ma'lumotlarni taqdim etishni ta'minlashga hissa qo'shishlari kerak. Shu bilan birga, mahalliy sug'urtalovchilar reklama bilan bir qatorda sug'urta tashviqoti bilan ham shug'ullanishlari kerak.

Hozirgi zamondagi O'zbekistonda hayotni sug'urtalash bozorini rivojlantirish omillari va rag'batlantirishlarining tahlilini yakunlab, quyidagi asosiy xulosalarni chiqarish mumkin.

1. Jahon iqtisodiyotining beqarorligi va global moliyaviy inqirozlar ehtimolini hisobga olgan holda, sug'urtalovchilar uzoq muddatga kafolat bera olmaydi. Aholining ularga, qolaversa, boshqa moliya institutlariga ham ishonch darajasi yetarli emasligi aniq. Hayotni sug'urtalash sug'urta mukofotlarini kapitallashtirish jarayoniga asoslanganligi sababli, ushbu turdagi sug'urta xizmatlari sug'urta tashkilotlarining moliyaviy holati va barqarorligiga jiddiy talablar qo'yadi.
2. Sug'urta bozorining normal faoliyat ko'rsatishi uchun sug'urtaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga qaratilgan iqtisodiy normativlarni (me'yorlarni) qat'iylik bilan ishlab chiqish va joriy etish zarur. Ushbu normativlar xavflarni baholashni hisobga olgan holda o'z kapitali miqdori va aktivlar miqdori o'rtasidagi oxirgi nisbatni; aktivlarning majburiyatlardan eng kam darajada oshib ketishi darajasini (to'lov qobiliyati marjasi); sug'urta majburiyatlarini bajarish uchun yetarli bo'lgan sug'urta zaxiralari darajasini; balans likvidligi ko'rsatkichlarini; alohida xavf uchun eng yuqori darada javobgarlikni aniq belgilashlari kerak.
3. O'zbekistonda hayotni sug'urtalash sohasini yanada rivojlantirish quyidagi rag'batlantirishlarning mavjudligini taqozo etadi:
 - hayotni sug'urtalashga ixtisoslashgan sug'urta kompaniyalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni nazarda tutuvchi puxta o'ylangan strategiyaning mavjudligi;

- jamiyat tomonidan hayotni sug'urtalashga bo'lgan ishonchini qayta tiklash va sug'urtalashni targ'ib qilish orqali hayotni sug'urtalash bozorining barcha ishtirokchilarining mavqeini konsolidatsiyalash. O'zbekistonda hayotni sug'urta qilish ayniqsa uzoq muddatli hayotni sug'urta qilish aholining ijtimoiy himoya qilishda asosiy o'rinni egallashi muqarrar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 22-yanvarda tasdiqlangan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60 sonli Farmoni.
2. Sorek, G., & Benjamin, D. (2016). Health insurance mandates in a model with consumer bankruptcy. *Journal of Regulatory Economics*, 50(2), 233-250. doi:10.1007/s11149-016-9302-x.
3. Rey, D., Garrido, A., & Calatrava, J. (2016). Comparison of Different Water Supply Risk Management Tools for Irrigators: Option Contracts and Insurance. *Environmental and Resource Economics*, 65(2), 415-439. doi:10.1007/si 0640-015-9912-2.
4. Шахов В.В. Страхование: Учебник для вузов. – М. ЮНИТИ, 2001. – 311 б.
5. Ефимов С. Л. Энциклопедический словарь: Экономика и страхование. – М.: Церих-ПЭЛ, 1996. - 528 б.
6. Ермасов С.В., Ермасова Н.Б. Страхование: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 462 с.
7. Дюжиков Е.Ф. Перспективы сотрудничества стран СНГ в области страхования // Финансы. - 2000. – №6. -С.42-44
8. Таракуцяк А.О. Страховые услуги: Учебное пособие. – К.: Из-во: Европа, 2003. –584 с .
9. Плис В.И. Страхування: Навч. посібник – К.: Каравела, 2005. – 392с.
10. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – 4-те вид., перероб. – К.: Знання, 2005. – 351 с.
11. Александрова М.М. Страхування: Учебно-методичкое пособие. – К.: ЦУЛ, 2002 – 208с.
12. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – 4-те вид., перероб. –К.: Знання, 2005. – 351 с.;
13. Г. Халикулова . О влиянии страховой активности на инновационное развитие экономики республики Узбекистан. – Общество и экономика, 2020.
14. K.G. Tadjimuratovna. Development of the insurance market in the digital economy. Publishing House Education and Science sro – 2023.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.